

Valtapuolueet nimensä kirjoittajina

Lukuisissa sanomalehdissä on ollut varsinkin 1960-luvun puolivälistä lähtien tapana kirjoittaa kahta *a*:ta käyttäen *sosiaalidemokraatti* ja *sosiaalidemokraattinen*. Sitä ennen useimmat lehdet kirjoittivat yhdellä *a*:lla *sosialidemokraatti* ja *sosialidemokraattinen*.

Kuuluu yhä olevan lukijoita, jotka pitävät tuota kahden *a*:n käyttöä jonkinlaisena porvarien katalana juonena. Eivät vain porvarilliset vaan jopa itseään puolueettomiksi sanovat lehdet ovat näet ruvenneet kirjoittamaan kunnioitetun puolueen nimeä toisin kuin puolue itse. Ovathan meillä yhden *a*:n kannalla *Suomen Sosialidemokraattinen Puolue rp.* ja sen pää-äänenkannattaja *Suomen Sosialidemokraatti* (joka tosin välillä oli jo ruvennut häpeämään arvokasta nimeään ja omaksunut sen sijaan slanginimen »Demari»).

Mistä tällainen monien viestimien oikeilu?

Kyseessä ei ole oikeilu. Jokaisella sivistyskielellä on oikeinkirjoitussääntönsä, niin myös suomella. Suomen nykyinen oikeinkirjoitus vakiintui melkein yksityiskohtia myöten 1800-luvulla, mutta vierasperäisten sanojen oikeinkirjoitus oli täydessä kaaoksessa vielä meidän vuosisatamme alussa. Yksi kirjoitti *normaali*, toinen *normali*, yksi *invalidi*, toinen *invalidi*. Joku kirjoitti jo nykyiseen tapaan *demokraatti*, joku toinen *demokraati*, joku kolmas *demokrati*.

Tämän hurjan horjunnan tasoittamiseksi maamme kielentutkijat tekivät paljon työtä, joka ei millään lailla liittynyt puoluepolitiikkaan. Vastaväitellyt tohtori, myöhempi professori E. A. Tunkelo oli pääarkkitehtina säännöissä, jotka v. 1908 käydyissä neuvotteluissa päätettiin ottaa pohjaksi ilmestymisensä aloittavan Tietosanakirjan oikeinkirjoitukseen. Tämä erinomainen kotimaisin voimin laadittu hakuteos alkoi vihkoittain ilmestyä 1909; kymmenes eli viimeinen osa »Työehtosopimus—Öölanti» valmistui Suomen itsestäytyttyä 1919.

Tietosanakirjan kirjoitustapa oli tarkoin

N

N

harkittu kompromissi, joka suurelta osalta nojautui vierassanojen tavallisimpien läh-
tökielten (latinan ja kreikan) ääntämyk-
seen, osaksi myös Euroopan nykykielten
ääntämykseen. Sen mukaan ruvettiin nyt
kirjoittamaan *normaali* (kaksi a:ta), *invalidi*
(yksi i), *demokraatti* ja myös (hakusanana
21. heinäkuuta 1916 painetussa Tietosa-
nakirjan 8. osan arkissa) *sosiaalidemokraatti-*
nen puolue ja *sosiaalidemokratia*.

Vähin muutoksin Tietosanakirjan kir-
joitustapa on sen jälkeen ollut oikeinkir-
joituksemme pohjana. Sitä on noudatettu
suurissa tieto- ja hakuteoksissa; sitä nouda-
tetaan kouluissa; sitä ovat vähitellen ru-
venneet noudattamaan myös sanoma- ja
aikakauslehdet (paitsi esim. Kanava-ni-
minen, jonka oikeinkirjoitus vielä 1980-lu-
vulla voi olla ihan surkeaa sekamelskaa).
Siitä on tullut sovinnainen, kulttuurikielel-
le ominainen vakituinen kirjoitustapa.

Poikkeuksiakin on ollut. V. 1922 maa-
hamme perustettiin »sosialiministeriö»; jo
v. 1937 valtioneuvosto sentään muutti sen
nimen *sosiaaliministeriöksi*. V. 1940 perus-
tettiin »Sotainvalidien Veljesliitto»; 1950-
luvulla se jo vaihtoi nimensä *Sotainvalidien*
Veljesliitoksi. Mauno Manninen perusti v.
1950 »Intimiteatterin»; se ei ole vielä kään
tainnut muuttua *Intiimiteatteriksi*, vaikka
aika olisi.

Mutta yksi poikkeus töröttää vankka-
na: *Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue* ja sen
pää-äänenkannattaja *Suomen Sosiaalidemok-*
raatti. Olisiko erityistä syytä näiden nimi-
asujen vaalimiseen?

Voisi ajatella sellaista perustelua, että
kyseessä on perinteen vaaliminen, ehkä
suorastaan viehättävä arkaismi. Enempää
perinteeksi kuin arkaismiksi ei kukaan kie-
lenkäyttäjällä tällaista kirjoitustapaa kuiten-
kaan hahmota, ja miksipä tämänkaltaista
muinaismuistoa pitäisi noin edistyksellisen
puolueen lehdessä ja nimessä säilyttää-
kään. On huomattava, että kyseessä on
muinaismuisto paitsi kehittymättömän oi-
keinkirjoituksen myös järjestyttömän
työväenliikkeen ja sen tarkoitusperiä epäi-
levien porvarien ajoilta. Perimmältään tuo
kirjoitustapa pohjautuu oikeinkirjoitus-
malliin, jonka jäyhä konservatiivi vanha-

suomalainen Agathon Meurman antoi si-
vistyssanakirjassaan 1880-luvulla. Meur-
man kirjoitti näin: *Sosiali*, yhteiskuntaa
koskeva. *Sosiaalidemokratia*, valtiollinen puo-
lue, joka tahtoo ratkaista n.s. sosialisen ky-
symyksen kaikkien nykyisten valtiolaitos-
ten ja yhteiskunnan hävittämisellä.

Tätä perua vallitsi vielä Suomen Sosia-
lidemokraatin edeltäjässä Työmies-leh-
dessä sellainen oikeinkirjoitusotko, että
esim. 8. tammikuuta 1918 lehdessä kerrot-
tiin lähetetyn kirje »eräälle sosialidemok-
ratiselle kansanedustajalle». (Verratta-
koon siihen, että Agathon Meurman kir-
joitti myös esimerkiksi *aristokrati* merkityk-
sessä »aristokraatti».) Työmiehen seura-
jan Suomen Sosiaalidemokraatin näytenu-
rossa 6. toukokuuta 1918 käytettiin jo
kahta a:ta; lehden päätoimittaja Matti
Paasivuori oli nähtävästi osannut käyttää
hyväksi vajaan kahta vuotta aiemmin il-
mestynyttä Tietosanakirjan osaa. Toisen
näytenuumeron (syyskuussa 1918) toimitta-
ja Hannes Ryömä ei näytä käyttäneen ha-
kuteoksia, vaikka tietysti jokaisen lehti-
miehen olisi osattava niitä käyttää. Ni-
meksi tuli nyt »Suomen Sosiaalidemokraat-
ti», ja siitä lähtien lehti on noudattanut
tätä perinnettä: tietämättömyyden perin-
nettä.

On kuulunut sellainenkin perustelu, et-
tä »sosiaalidemokraattiin» kuuluu yksi a,
koska yksi a on myös sanassa *sosialismi*. Pe-
rustelu lakoaa mahdolluuteensa: jos
meillä on vaikka *liberalismi*-niminen aate-
suunta, ei kai siitä seuraa, että tämän aate-
suunnan poliittiset kannattajat ovat »libe-
raleja» ja muuten vain vapaamieliset ih-
miset liberaaleja.

Voisi ajatella kolmattakin perustelua:
pikku juttu, kielimiesten saivartelua.

Niin, onko kyseessä pikku juttu? Puo-
lueen ja sen äänenkannattajan itsepäisyys
on aiheuttanut sen, että jokainen suoma-
lainen joutuu tämän sanan kirjoittaessaan
aina miettimään, montako a:ta siihen tu-
lee. Kaikilla ei ole käsillään hakuteoksia,
ja tulos on sen mukainen. Opettajat empi-
vät (onko neuvottava kirjoittamaan *sosiaa-*
lidemokraattinen puolue, jos puolurekisteriin
on vahvistettu »Suomen Sosiaalidemokraat-

tinen Puolue»; entä miten on kirjoitettava muiden maiden vastaavat puolueennimet?). Laidasta laitaan näkee horjuntaa; oikeistolainen Kanava, jonka oikeinkirjoitus muuten horjuu, on tähän sanaan tosin pyhittänyt vain yhden *a:n*. Suomen suurimman uutistoimiston toimittajista on näihin asti puolet merkinnyt kaukokirjoiteisiinsa yhden *a:n*, toinen puoli kaksi *a:ta*. Ei ole ollut yhtään sanomalehteä, joka ei olisi joutunut korjaamaan kirjoitteita suuntaan tai toiseen, jos on ylimalkaan halunnut säilyttää jonkin linjan.

Näin sosiaalidemokraattinen puolue tulee levittäneeksi koulutusyhteiskuntaan tiedon, varmuuden ja turvallisuuden sijasta tietämättömyyttä, epävarmuutta ja hienoista turvattomuuttakin. Asia ei tosiaan ole pieni; ehkei se ole aivan kaikkein suurimpiakaan, mutta joka tapauksessa se on merkityksellinen, ja se olisi helppo hoitaa suotuisaan päätökseen. Toivottavasti sosiaalidemokraattinen puolue sen hoitaa. Isompiakin asioita se on taitavasti hoitanut.

Sosiaalidemokraatit eivät ole ainoa valta- puolue, joka on aiheuttanut samanlaista kielellistä hämminkiä.

Kauan oli sekä tietokirjallisuudessa että lehdistössä poikkeuksettomana tapana, että puolueiden nimiin tulee pieni alkukirjain: kommunistinen puolue, sosiaalidemokraattinen puolue, edistyspuolue (sittemmin kansanpuolue), maalaisliitto, kokoomus tai kokoomuspuolue. Erisnimen ja yleisnimen raja ei ole aina selvä, mutta puolueiden nimet eivät missään tapauksessa ole varsinaisia erisnimiä: muissakin maissa kuin Suomessa on sekä kommunistisia puolueita että kokoomuspuolueita (koalition eli kokoomukseen, eri piirien yhteenliittymiseen, perustuvia puolueita). Tässä valossa ei esimerkiksi maalaisliittoa tai edistyspuoluetta tehnyt erisnimeksi se, että täsmälleen samannimistä puoluetta ei muualla ehkä ollut.

Asia on vähän sama kuin historian ajanjaksojen nimissä: *talvisota* ei ole erisnimi silloinkaan kun puhutaan Suomen talvella 1939–40 käymästä sodasta, eivätkä eris-

nimiä siksi ole myöskään jatkosota tai nuijasota, saati toinen maailmansota tai loka-kuun vallankumous. Puolueennimissä pientä kirjainta tukee tietysti sekin, että niitä joudutaan lyhyiden vuoksi usein käyttelemään seuraavantapaisessa seurassa: kokoomus kannatti hanketta, mutta liberaalit ja ruotsalaiset äänestivät vastaan. Olisi outoa kirjoittaa »Kokoomukseen» iso kirjain, jos liberaalit ja ruotsalaiset ovat samassa lauseessa pienikirjaimisia.

Tämän käytännön mursi keskustapuolue vuonna 1965. Maakansa-lehdessä ja sen jatkoksi 1. syyskuuta 1965 tulleessa Suomenmaa-lehdessä puhuttiin 4:nteen syyskuuta 1965 asti vain maalaisliitosta (pieni kirjain). Kun puolueelle sitten ehdotettiin uutta nimeä 5. syyskuuta, se Suomenmaassa heti kirjoitettiin yllättävästi vaihdellen milloin keskustapuolueeksi, milloin Keskustapuolueeksi. Aivan kuin maisteltiin, oliko uusi nimi isokirjaimisena vielä uljaampi, vielä vetävämpi.

Sama maistelu jatkui Suomenmaassa pitkin syksyä 1965. Vaatimaton pienikirjaiminen maalaisliitto tosin saatettiin asettaa ikään kuin hienomman ja valloittavamman nimen vastakohtaksi. 17. syyskuuta 1965 Suomenmaa kirjoitti mm. näin: »Tänään kokoontuvalla maalaisliiton [pieni kirjain!] ylimääräisellä puoluekokouksella – puolueelle ehdotettu uusi nimi Keskustapuolue [iso kirjain!] soveltuu paremmin tämän päivän vaatimukseen.»

Vähitellen kirjoitustapa »Keskustapuolue» vakiintui. Lopullisesti näin kävi 1969, kun keskustapuolueesta tuli rekisteröity puolue, »Keskustapuolue rp.» Ja tästä sai sitten alkunsa oikea vyöry: puolueet, niiden viestimet ja lopulta muutkin viestimet rupesivat entisten lyhyiden käyttönimien sijasta pitkin matkaa viljelemään uusia pitkäveteisiä ja isokirjaimisia rekisterinimiä: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (kun sosiaalidemokraattinen puolue tai sosiaalidemokraatit olisi riittänyt), Suomen Maaseudun Puolue (olisi riittänyt maaseudun puolue tai maaseutulaiset), Kansallinen Kokoomus (eikä enää kokoomus tai kokoomuspuolue). Vuoden

1980 tienoilla rupesi mm. Uusi Suomi kirjoittamaan jo »Kokoomukseenkin» ison kirjaimen. Haluttiin kai antaa kokoomuspuolueelle itsetunnon pönkitystä »Keskustapuolueen» kupeessa.

Rekisterinimien suosinta käyttönimien sijasta vei vielä yhteen uuteen ilmiöön: kun rekisterinimet usein olivat toivotto- man pitkiä, alettiin yleisesti viljellä noita nyt jo tuttuja mutta monen mielestä yhä ällöttäviä lyhenteitä: SKP, SDP, RKP, LKP, SMP, SKL, PKP (sittemmin POP). Kuka noita kaikkia jaksaa pitää edes mielessään; ovat samanlaisia kun äsken muotiin tulleet »IVO» ja »TVO» (ennen jaksettiin kirjoittaa Imatran Voima ja Teollisuuden Voima).

Ihan tyhjästä tämä ilmiö ei syntynyt. Sillä on vanhempiakin malleja; Suomessa niitä ovat ensin IKL ja sitten sen peilikuvaksi perustettu SKDL, joka valtasi politiikan kentässä IKL:n paikan heti kun tämä oli syksyllä 1944 lakkautettu.

Tällä kertaa on tärkeintä panna merkille, että puolueiden rekisterinimet ovat elotonta tavaraa; niitä ei yleiskielessä lainkaan tarvita. Toiseksi: käyttönimiin iso kirjain ei kuulu. Ne eivät ole eris- vaan yleisnimiä, ja yleisnimissä käytetään isoa kirjainta vain kahdessa tapauksessa: kunnioituksen vuoksi kirjeissä niiden saajasta (Arvoisa Keskustapuolue) ja lisäksi kristittyjen ainoasta jumalasta, Jumalasta. Puolueille voi tietysti lähettää kirjeitä, kunnioittavai- kin, mutta nykytilanteessa ne tuskin tarvitsevat yleistä jumalallista kunnioitusta.

TERHO ITKONEN